

Εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη - μια κινητήρια δύναμη πίσω από τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)

Η Διακήρυξη του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, υιοθετήθηκε από όλα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών το 2015. Ο γενικός στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι να παρέχει ένα ισχυρό πλαίσιο που θα αυξήσει την αποτελεσματικότητα των κοινών προσπάθειών για την επίτευξη «ειρήνης και ευημερίας για τους ανθρώπους και τον πλανήτη» (ΟΗΕ, 2025). Ο θεμελιώδης παράγοντας που είναι απαραίτητος για την ανάληψη οποιασδήποτε δράσης για την επίτευξη αυτού του στόχου, ανεξάρτητα από τον φορέα, είναι η ευαισθητοποίηση σχετικά με το πρόβλημα και η γνώση των μέτρων που μπορούν να ληφθούν για την αντιμετώπισή του. Η προϋπόθεση αυτή καθορίζει τη σημασία των δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης που αναλαμβάνονται σε παγκόσμιο επίπεδο, με μοναδικό σκοπό την επικοινωνία του ζητήματος και των λύσεων του σε διάφορους φορείς που έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στην προσπάθεια.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι προϋποθέσεις επιτυχίας των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, είναι απαραίτητο όχι μόνο οι κυβερνήσεις, οι θεσμοί και οι βιομηχανίες να αναλάβουν δράσεις με στόχο τη βελτίωση της τρέχουσας κατάστασης, αλλά και ένα μεγάλο μέρος των πολιτών να έχει συνείδηση των υφιστάμενων προβλημάτων, να έχει τη σωστή νοοτροπία και, κυρίως, να διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να συμβάλει με ουσιαστικό τρόπο. Η διάδοση των αξιών και η εκπλήρωση των προαπαιτούμενων που περιγράφονται παραπάνω

από μια όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομάδα ανθρώπων είναι οι κύριες προσπάθειες και στόχοι της προσέγγισης της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΒΑ). Η ΕΒΑ αναγνωρίστηκε ως συστατικό στοιχείο του Στόχου 4.7 και, ταυτόχρονα, ως το εργαλείο που επιτρέπει την επίτευξή του, καθώς και την επίτευξη των άλλων ΣΒΑ. Η Δεύτερη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στην 7η σύνοδό της, περιέγραψε την ΕΒΑ ως «αναπόσπαστο στοιχείο του ΣΒΑ για την ποιοτική εκπαίδευση και βασικό παράγοντα για την επίτευξη όλων των άλλων στόχων βιώσιμης ανάπτυξης», γεγονός που ενισχύει περαιτέρω τη σημασία της. Για να παρέχει μια συντομότερη εκδοχή για ευκολότερη κατανόηση, η UNESCO ορίζει την ΕΒΑ ως τη διδακτική προσέγγιση που «ενδυναμώνει τους μαθητές να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να αναλαμβάνουν υπεύθυνες δράσεις για την περιβαλλοντική ακεραιότητα, την οικονομική βιωσιμότητα και μια δίκαιη κοινωνία για τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές (UNESCO, 2018)».

Ιστορικά, το πρώτο έγγραφο που αναγνώρισε επίσημα τον σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης στις παγκόσμιες προσπάθειες για τη βιώσιμη ανάπτυξη ήταν η Ημερήσια Διάταξη 21. Πρόκειται για το σχέδιο δράσης που εκπόνησαν τα Ηνωμένα Έθνη και υιοθέτησαν 178 εθνικές κυβερνήσεις στη «Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη» στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992 (ICLEI, 2012). Είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, η UNESCO έχει παράσχει σαφείς και δομημένες κατευθυντήριες γραμμές που υποστηρίζουν την εφαρμογή της προσέγγισης της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΒΑ) σε διάφορα σενάρια και περιβάλλοντα.

Οι μαθησιακοί στόχοι της Εκπαίδευσης για την Βιώσιμη Ανάπτυξη

Όπως υποστηρίζουν οι Wals και Lenglet, η πολυπλοκότητα και η αλληλεξάρτηση του σύγχρονου κόσμου δημιουργούν συγκεκριμένες και απαιτητικές προδιαγραφές για τους κατοίκους του που επιθυμούν να διαμορφώσουν την αλλαγή και να χτίσουν το μέλλον. Λόγω των ποικίλων και σύνθετων προκλήσεων που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν απλώς ακολουθώντας το σχέδιο, τα άτομα αυτά καλούνται να αναπτύξουν ένα σύνολο ικανοτήτων που θα τους επιτρέψουν να κατανοήσουν, να πλοηγηθούν αποτελεσματικά και να επηρεάσουν την πραγματικότητά τους. Αυτές οι ικανότητες υπερβαίνουν την απλή προσαρμογή στην τρέχουσα κατάσταση, αλλά μάλλον την αναγνώριση των υποκείμενων πλαισίων και συστημάτων που οδήγησαν στη δημιουργία αυτής της κατάστασης και την ενεργή αναζήτηση μεθόδων που επιτρέπουν μια διαρκή αλλαγή. Εξοπλίζοντας τα άτομα με μια τέτοια ικανότητα, η ΕΒΑ σκοπεύει να τους παρέχει τα εργαλεία για να αντιμετωπίσουν τη ρίζα του προβλήματος, αντί να αντιμετωπίζουν απλώς τα συμπτώματά του. Ο ορισμός αυτών των ατόμων που προτείνουν οι Wals και Lenglet είναι «πολίτες της αειφορίας». Οι ικανότητες

που αναφέρονται παρακάτω έχουν αναγνωριστεί από την UNESCO ως οι κρίσιμες διατομεακές ικανότητες που πρέπει να διαθέτουν οι πολίτες της αειφορίας (UNESCO, 2017; Wals & Lenglet, 2016).

Ικανότητα αυτογνωσίας - η ικανότητα να κατανοεί κανείς τον ρόλο του ατόμου στο παγκόσμιο σύστημα και στην τοπική κοινότητα και να προβαίνει συνεχώς σε τέτοιου είδους αξιολογήσεις. Περιλαμβάνει επίσης την ικανότητα αξιολόγησης και διαχείρισης των συναισθημάτων του ατόμου,

Ικανότητα συστημικής σκέψης - η ικανότητα αναγνώρισης και κατανόησης της αρχής λειτουργίας σύνθετων, αλληλένδετων συστημάτων και του τρόπου εφαρμογής τους σε διάφορα περιβάλλοντα και τομείς. Η ικανότητα αυτή βασίζεται επίσης στην ικανότητα διαχείρισης ενός ορισμένου βαθμού αβεβαιότητας,

Ικανότητα πρόβλεψης - η ικανότητα να προβλέπει και να κατανοεί διάφορα μελλοντικά σενάρια, αποτελέσματα ή συνέπειες και να αξιολογεί εάν είναι θετικά ή αρνητικά. Περιλαμβάνει την κατανόηση της πιθανότητάς τους και την ικανότητα να εφαρμόζει δράσεις για την πρόληψη των αρνητικών μελλοντικών σεναρίων. Επιτρέπει επίσης στο άτομο να δημιουργεί τις δικές του οράσεις για το μέλλον,

Ικανότητα κριτικής σκέψης - η ικανότητα να αναλύει και να αναστοχάζεται τις τρέχουσες πρακτικές, τους κανόνες και τις κοινά αποδεκτές απόψεις, και να τις αξιολογεί με βάση τις δικές του πεποιθήσεις και κοσμοθεωρία, καθώς και να αξιολογεί τις δικές του πράξεις,

Στρατηγική ικανότητα - η ικανότητα να συνεργάζεται, με έμφαση στην ανάπτυξη καινοτόμων σχεδίων και πλαισίων που αποσκοπούν στη βελτίωση της βιωσιμότητας της κοινωνίας τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο,

Ικανότητα συνεργασίας - η ικανότητα αλληλεπίδρασης με άλλους με έμφαση σε διάφορες αξίες: μάθηση, αναγνώριση και σεβασμός των αναγκών, των ενεργειών και των πεποιθήσεων των άλλων, ικανότητα να συνδεθείς με τους άλλους, κατανόηση και έκφραση ευαισθησίας, αντιμετώπιση προβλημάτων σε μια ομάδα, προώθηση της συνεργατικής προσέγγισης και επίλυση προβλημάτων με συμμετοχικό τρόπο,

Κανονιστική ικανότητα - η ικανότητα κατανόησης των κανόνων, των αξιών και των πεποιθήσεων που καθοδηγούν τις ενέργειες του ατόμου και διαπραγμάτευσης των αξιών, των

στόχων και των σκοπών της βιωσιμότητας, ειδικά σε καταστάσεις αβεβαιότητας, σύγκρουσης συμφερόντων και ελλιπών δεδομένων,

Ολοκληρωμένη ικανότητα επίλυσης προβλημάτων - η γενική ικανότητα εφαρμογής διαφόρων προσεγγίσεων επίλυσης προβλημάτων σε δύσκολες, πολύπλοκες καταστάσεις, με σκοπό την ανάπτυξη λύσεων χωρίς αποκλεισμούς και με ισότιμη μεταχείριση, που προάγουν τη βιωσιμότητα μέσω της ενσωμάτωσης των δεξιοτήτων που αναφέρονται παραπάνω.

Εκτός από αυτές τις διατομεακές ικανότητες, οι στόχοι που θέτει η UNESCO περιλαμβάνουν συγκεκριμένες δεξιότητες που είναι χρήσιμες για σκοπούς που σχετίζονται με τη βελτίωση των δεικτών κάθε ΣΒΑ ξεχωριστά (UNESCO, 2017).

Ο δρόμος μπροστά

Τα τελευταία χρόνια, το κύριο πλαίσιο που διέπει την εφαρμογή της προσέγγισης της ΕΒΑ σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο παρέχεται από την UNESCO - Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη: Ένας Οδικός Χάρτης. Ο οδικός χάρτης προσδιορίζει τους βασικούς τομείς και τις προκλήσεις στους οποίους πρέπει να δοθεί έμφαση και τους διαρθρώνει σε διάφορους τομείς δράσης προτεραιότητας:

- **Πρωώθηση πολιτικών** - οι υπεύθυνοι χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής πρέπει να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στην ενσωμάτωση της ΕΒΑ και των αρχών της σε διάφορους τομείς των εκπαιδευτικών πολιτικών, ιδίως όσον αφορά τα πλαίσια που συνδέονται άμεσα με την επίτευξη των ΣΒΑ.
- **Μετασχηματισμός των μαθησιακών περιβαλλόντων** - είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η ευθυγράμμιση των μαθησιακών συστημάτων με την προσέγγιση της ΕΒΑ, τόσο μέσω της προσαρμογής του μαθησιακού περιεχομένου όσο και των αρχών, των αξιών και της λειτουργίας των ίδιων των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων. Επιπλέον, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που επιτρέπει την ενσωμάτωση της ΕΒΑ σε ολόκληρη την εγκατάσταση και η συμμετοχή της τοπικής κοινότητας είναι επίσης σημαντικοί παράγοντες.
- **Ανάπτυξη των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών** - ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή της ΕΒΑ είναι ζωτικής σημασίας και θα πρέπει να παρακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στον τομέα αυτό, να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε ευκαιρίες μάθησης μεταξύ ομοτίμων και να γίνουν οι καταλύτες της θετικής αλλαγής.

- **Ενδυνάμωση και κινητοποίηση των νέων** - οι νέοι αποτελούν το κρίσιμο κομμάτι του παζλ, καθώς η γενιά τους θα είναι αυτή που θα αντιμετωπίσει τις συνέπειες της μη βιώσιμης ανάπτυξης. Είναι σημαντικό οι νέοι να γίνουν υποστηρικτές της ενσωμάτωσης της ΕΒΑ στο εκπαιδευτικό τους περιβάλλον, ιδίως μέσω των κοινωνικών δικτύων.
- **Επιτάχυνση των δράσεων σε τοπικό επίπεδο** - η συμμετοχή των τοπικών φορέων είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των προσπαθειών που σχετίζονται με την ΕΒΑ. Οι τοπικές προσπάθειες πρέπει να συντονίζονται και να γίνουν ένα «εργαστήριο» ΕΒΑ, ώστε η ίδια η κοινότητα να μπορεί να γίνει κινητήρια δύναμη της αλλαγής (UNESCO, 2020).

Η εκπαίδευση είναι ένα ισχυρό εργαλείο που διαμορφώνει το παρόν και το μέλλον μας. Είναι κρίσιμη απαίτηση της εποχής μας να χρησιμοποιήσουμε αυτό το εργαλείο με τον σωστό τρόπο - να αναπτύξουμε την ευαισθητοποίηση και την κατανόηση των συστημικών πολυπλοκοτήτων που λαμβάνουν χώρα γύρω μας και να εξοπλίσουμε όλους με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για να γίνουμε η δύναμη που θα οδηγήσει στην καλή αλλαγή.

Μόνο μέσω της συνεργασίας και της κοινής προσπάθειας μπορούμε να επιτύχουμε τους στόχους των ΣΒΑ, και η εφαρμογή της προσέγγισης της ΕΒΑ σε όλο τον κόσμο είναι το πρώτο, θεμελιώδες βήμα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας όλων των σχετικών δράσεων των ΣΒΑ. Το βήμα που όλοι πρέπει να κάνουμε.

Bibliography

ICLEI, *FAQ: ICLEI, the United Nations, and Agenda 21*, 2012, <https://web.archive.org/web/20121212203307/http://www.icleiusa.org/about-iclei/faqs/faq-iclei-the-united-nations-and-agenda-21#what-is-agenda-21>

Leicht, A., Heiss, J., Won Jung Byun, Issues and trends in education for sustainable development, UNESCO, 2018, <https://doi.org/10.54675/YELO2332>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>

UNESCO, *Education for Sustainable Development: a Roadmap*, 2020, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>

UNESCO, *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*, 2017, <https://doi.org/10.54675/CGBA9153>, <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-goals-learning-objectives>

United Nations, *The 17 Goals*, 2025, <https://sdgs.un.org/goals>

Wals, E. J., Lenglet, F., *Sustainability citizens: collaborative and disruptive social learning*, May 2016, https://www.researchgate.net/publication/305330742_Sustainability_citizens_collaborative_and_disruptive_social_learning